

اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی (از طریق قصه‌گویی و پویانمایی) بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی

محدثه محمدی نصرآباد*

سید کاظم علوی لنگرودی**، احمد زندوانیان***، مهدیه استبرقی****

چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی (از طریق قصه‌گویی و پویانمایی) بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی بود. روش پژوهش، از نوع طرح‌های عاملی «شبه آزمایشی» بود. ۱۰۲ کودک یک مرکز پیش‌دبستانی از جامعه آماری کودکان پیش‌دبستانی ناحیه دو شهر یزد در سال ۱۳۹۴ انتخاب شده و به پنج گروه معادل متناسب شدند. سپس به تصادف چهار گروه به عنوان گروه آزمایش (جنسیت* قصه/کارتون) و یک گروه کنترل (پسر بدون مداخله) انتخاب شدند. آموزش ارزش‌های اخلاقی گروه‌های آزمایش از طریق قصه‌گویی یا پویانمایی در ده جلسه سی دقیقه‌ای اجرا شد. قبل و بعد از آموزش، پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ویرت (۱۹۸۴) توسط والدین و مربیان تکمیل شد. داده‌ها با آزمون‌های مانکوا، تحلیل کواریانس و تحلیل واریانس تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد از نظر والدین، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق کارتون (موثرتر در پسران) و قصه‌گویی (موثرتر در دختران) به طور معناداری ($p < 0/001$) باعث رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان (در محیط غیررسمی خانه) می‌شود. همچنین از نظر مربیان، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق قصه‌گویی به طور معناداری ($p < 0/001$)

* کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران، mohadesemohammadi26@yahoo.com

** استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه یزد، alavi@yahoo.com

*** استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه یزد، azand2000@yazd.ac.ir

**** کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی (نویسنده مسئول)، یزد، ایران، estabraghi87@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۰۸، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۱۸

باعث رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان (در محیط رسمی آموزشگاه) می‌شود. در مجموع، مهارت اجتماعی دختران از پسران دوره پیش دبستانی بالاتر است.

کلیدواژه‌ها: آموزش ارزش‌های اخلاقی، قصه‌گویی، پویانمایی، مهارت‌های اجتماعی، کودکان پیش‌دبستانی

۱. مقدمه

متفکران بزرگی مانند روسو (Rousseau) و کانت (Kant)، از یک سو، هدف مهم تربیت را تبدیل انسان طبیعی به انسان اخلاقی می‌دانستند (کاردان، ۱۳۸۱، ۱۵۵)، و از سوی دیگر، بر اهمیت تربیت در دوران کودکی تأکید می‌کردند. این تأکید، سرآغاز توجه شدید متفکران به مطالعه علمی این دوران، و گسترش آموزش‌های عمومی برای کودکان از سن ۵ سالگی تا پایان نوجوانی توسط دولتمردان آلمان و فرانسه (همزمان با انقلاب صنعتی و انقلاب ۱۷۸۹ فرانسه) شد. در این راستا، تربیت در دوران پیش‌دبستانی - سال پنجم و ششم زندگی - دارای سه جنبه تربیت حواس، تربیت تخیل و تربیت شخصیت است و بازی مناسب‌ترین روش تربیتی این دوره است (شکوهی، ۱۳۸۱: ۱۴۳). دوران پیش‌دبستانی مناسب‌ترین زمان آموزش ارزش‌های اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی به کودکان است تا موجبات رشد و شکوفایی آنها از کودکی تا بزرگسالی فراهم گردد (عباسی، عسگری و مهربانی، ۱۳۹۴: ۷۳). بی‌تردید، یادگیری مهارت‌های اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی برای تشخیص درست/نادرست و خیر/شر پیش‌نیاز حضور در جامعه است. مهارت‌های اجتماعی طیف گسترده‌ای از رفتارها از قبیل توانایی شروع ارتباط مؤثر و مناسب با دیگران، ارائه پاسخ‌های مفید و شایسته، تمایل به رفتارهای سخاوتمندانه، همدلانه و یاریگرانه و دوری از تمسخر، قلدری و زورگویی به دیگران (جلیلی آبکنار، ۱۳۸۹: ۶۹) و ابعادی مانند برقراری ارتباط، حل مسئله و تصمیم‌گیری، جرأت‌ورزی، تعاملات با همسالان و گروه و خودمدیریتی را در بر می‌گیرد (حسین‌خانزاده و یعقوب‌نژاد، ۱۳۸۹: ۹). تمایل به ارزیابی مهارت‌های اجتماعی کودکان در سال‌های اخیر در روانشناسان مشهود است. از نظر ویگوتسکی (Vygotsky, 1987) و بندورا (Bandura, 1977) تعامل اجتماعی منبع مهم رشد روانی کودکان است. کودکان در تعامل با دیگران می‌آموزند که چگونه رفتار و قضاوت کنند (مقتدری و رفاهی، ۱۳۹۰: ۴۲). بر اساس مطالعات علمی، دانش‌آموزانی که مهارت اجتماعی کافی

کسب کرده‌اند در ایجاد رابطه با همسالان و یادگیری در محیط آموزشی موفق‌تر از دانش‌آموزان فاقد این مهارت‌ها هستند (کردی، کیان پور قهفرخی و شهنی بیلاق، ۱۳۸۹: ۶). علاوه بر مهارت‌های اجتماعی، یکی دیگر از موضوعات مهم در دوران کودکی، مسئله ارزش‌های اخلاقی و چگونگی آموزش آن‌ها به کودکان است. ارزش‌های اخلاقی، عبارت از قواعد و اصول اخلاقی است که انسان‌ها در زندگی به کار می‌گیرند و رفتارشان را نسبت به یکدیگر منظم می‌کنند. سنین کودکی و نوجوانی، دوره‌ای حساس و مؤثر در شکل‌گیری شخصیت فرد است و نقش عوامل محیطی و آموزشی در این دوره را نمی‌توان نادیده گرفت (ناخدا و جوادی، ۱۳۹۲: ۱۵۸). بر اساس نتایج تحقیقات علمی، قصه‌گویی (story telling)، بهره‌گیری از فیلم‌های کارتونی متأثر از نظریه یادگیری مشاهده‌ای بندورا و آموزش از طریق بازی، رویکردهای مناسب آموزش در سنین پیش‌دبستانی هستند. پتانسیل قصه به حدی است که خداوند در قرآن کریم، بسیاری از مباحث ظریف اعتقادی، اجتماعی و اخلاقی را در قالب زیباترین داستان‌ها طرح نموده است (سلیمان نژاد و سودی، ۱۳۹۲: ۸۶). البته جان هولت (Holt)، به مربیان گوشزد می‌کند: « دخالت زیاد در بازی و یادگیری کودکان، غالباً آنها را متوقف می‌کند » (سپهر و زمانی، ۱۳۹۵: ۲۶۹).

در ادامه به برخی تحقیقات درباره اثربخشی آموزش از طریق بازی، قصه‌گویی و پویانمایی بر کودکان اشاره می‌شود. امرال (Emral, 2001) به بررسی تأثیر فیلم پویانمایی بر شخصیت کودکان پیش‌دبستانی پرداخت. مشاهدات پژوهشگر نشان داد که کودکان حتی بدون فکر کردن در مورد محتوای برنامه‌های پویانمایی، مفهومی برای آن می‌سازند. کودکان به محرک‌های پویانمایی توجه نشان می‌دهند، همچنین اجزای محتوا را با هم ترکیب می‌کنند. تحلیل کواریانس نشان داد که همانندسازی کودک از محتوای فیلم و شخصیت‌های پویانمایی بسیار زیاد است، بنابراین به کمک فیلم‌ها می‌توان عادت‌های مثبت و کارآمدی در کودکان ایجاد کرد و عادات منفی یا مشکلات رفتاری را کاهش داد. بررسی تأثیر قصه‌گویی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی هنگ کنگ توسط هوی و لو (Hue & Lou, 2006)، نشان داد قصه‌گویی، مهارت‌های اجتماعی کودکان را به طور معناداری افزایش می‌دهد. یونستینس دوتیر (Unnsteinsdottir, 2012) در بررسی اثربخشی شن بازی و قصه‌گویی بر مشکلات رفتاری و هیجانی کودکان با آزمون تحلیل کواریانس دریافت که می‌توان از قصه برای کاهش مشکلات رفتاری و هیجانی دانش‌آموزان استفاده کرد. همچنین شن بازی و قصه‌گویی، رشد رفتاری و هیجانی کودکان را تسهیل

می‌کند. برنی و بترنکورت (Berney & Bétrancourt, 2016) در فراتحلیل ۵۰ مقاله بررسی کردند که آیا انیمیشن یادگیری را افزایش می‌دهد؟ یافته‌ها نشان داد که اولاً از انیمیشن می‌توان به منظور آموزش بسیاری از مفاهیم و ارزش‌ها استفاده کرد. ثانیاً حتی اگر انیمیشن همراه با توضیح و بحث پیرامون آن نباشد می‌تواند تأثیر به‌سزایی بر یادگیری داشته باشد. دیرگارتنا و همکاران (Diergartena & et al, 2017) پژوهشی با عنوان تأثیر سواد رسانه‌ای بر یادگیری کودکان از فیلم‌ها و رسانه‌ها انجام دادند. در این پژوهش ۱۵۰ کودک با میانگین سنی ۵/۳ سال شرکت داشتند. یافته‌ها نشان داد که کودکان پیش‌دبستانی با مشاهده فیلم‌های آموزشی دانش جدیدی در مورد محیط، ارزش‌ها و رفتارها به دست می‌آورند. خان تری جی ترانن (Khantreejitranon, 2018) در پژوهشی مداخله‌ای (از نوع تک آزمودنی A-B-A-B)، با استفاده از قصه‌های اجتماعی، رفتارهای نامناسب پنج کودک مبتلا به اوتیسم را به طور معناداری کاهش داد. نمودار رسم شده برای هر آزمودنی، به طور معناداری کاهش رفتارهای نامناسب را نسبت به عملکرد خط پایه اش نشان می‌دهد.

پژوهش همایی، کجباغ و سیادت (۱۳۸۸) درباره تأثیر قصه‌گویی بر سازگاری کودکان نشان داد قصه‌گویی باعث ایجاد تفاوت معنادار بین میانگین شش حیطه رفتار سازگاری کودکان (۴-۶ ساله) گروه آزمایش و کنترل شده است. تحقیق مداخله‌ای رجب پور فرخانی و جهانشاهی (۱۳۹۰) نشان داد قصه‌درمانی در کاهش اختلالات رفتاری دانش‌آموزان پسر دوره ابتدایی مؤثر است. پژوهش مفیدی و کفیلی مقدم (۱۳۹۱) نشان داد آموزش اخلاق به کمک فیلم‌های پویانمایی در افزایش آگاهی کودکان پیش‌دبستانی در مورد مفاهیم اخلاقی (روحیه احترام، راستگویی، شجاعت، مهربانی، وجدان، همدلی) مؤثر است. پژوهش مداخله‌ای روشن چسلی (۱۳۹۲) نشان داد قصه‌گویی مبتنی بر آموزش مهارت‌های اجتماعی، افزایش معناداری در خرده‌مقیاس‌های همکاری، ابراز وجود، مهار خود و نمره کلی مهارت‌های اجتماعی ایجاد کرده است. پژوهش مداخله‌ای علی‌اکبری، علیپور و درنجفی شیرازی (۱۳۹۳) تأثیر معنادار قصه‌گویی بر هوش اخلاقی (متغیرهای همدلی، وجدان، احترام و بردباری) دختران ۴ تا ۶ ساله مهدهای کودک شهر اصفهان را نشان داد. در تحقیق مداخله‌ای گودرزی، مکوند حسینی، رضایی و اکبری (۱۳۹۳) آموزش مهارت‌های زندگی به روش قصه‌گویی بر میزان غلبه بر خشم کودکان مؤثر بوده است. پژوهش مداخله‌ای پاکدامن، داودی و مهربانی زاده هنرمند (۱۳۹۴) تأثیر معنادار قصه‌درمانی بر کاهش اضطراب، درد و خشم از دندانپزشکی را در کودکان ۴-۸ سال نشان داده است.

پژوهش شکوفه‌فرد، مظاهری و طهماسیان (۱۳۹۴) با آزمون تحلیل واریانس اندازه‌های مکرر نشان داد قصه‌گویی مبتنی بر دل‌بستگی به طور موثری از مزاحمت‌های زمان خواب کودک می‌کاهد و منجر به بهبود معنادار رابطه والد-کودک، ارتقای سلامت روانی و رفتاری کودک و خانواده شود. پژوهش مداخلة ای جمالی فیروزآبادی و آقائی میبیدی (۱۳۹۴) با هدف بررسی تأثیر قصه‌گویی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی در شهر تهران نشان داد که قصه‌گویی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی تأثیر معنادار دارد و میزان مهارت‌های اجتماعی کودکان پسر به طور معناداری بیش از کودکان دختر می‌باشد. رجبی همدانی، بیگ زاده، ناجی و اسفندیاری (۱۳۹۶) در بررسی پنج افسانه ایرانی پریان (بر اساس نظریه لیپمن) به عنوان ابزاری اساسی برای فکرپروری و آموزش کودکان دریافتند که این افسانه‌ها مفاهیمی متعالی مانند زیبایی، عشق، دانایی، خودبینی دارند. درون‌مایه فلسفی آن‌ها غنی، زمینه‌ساز گفت‌وگو و تکوین پرسش‌های چالشی در ذهن کودکان و الگویی از حلقه کندوکاو است. البته برخی افسانه‌ها قسمت‌های خشنی دارند که با شرایط اجتماعی کنونی مطابقت ندارند. مقایسه‌ی بازی‌های سنتی و نوین دوره ابتدایی از منظر ارزش‌آموزی توسط رضایی آقاجان، منادی و اخوان تفتی (۱۳۹۸)، نشان داد که همه بازی‌های سنتی حاوی آموزه‌هایی در زمینه نظم، قانون‌مندی، همکاری، همیاری، مهرورزی و ابراز محبت هستند (تنها ۲ بازی نشانه‌هایی از خشونت دارند). در میان ۴۰ بازی نوین، ۲۴ بازی به نظم و قانون‌مندی، ۱۰ بازی به همیاری، و ۲ بازی به مسئولیت‌آموزی پرداخته‌اند، اما هیچ‌یک از بازی‌های نوین به مهرورزی و ابراز محبت نپرداخته‌اند.

توجه به تقویت ارزش‌های اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی در کودکان، از اهمیت بالایی برخوردار است چرا که کودکان و نوجوانانی که قواعد اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی را به خوبی یاد می‌گیرند روابط مستحکمی را با اعضای خانواده و اجتماع برقرار می‌کنند و سطح بالایی از سازگاری اجتماعی را از خود بروز خواهند داد. بررسی قضاوت اخلاقی کودکان پیش‌دبستانی (پنج و شش ساله) توسط خاکپور و مهرآفرید (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که این کودکان در آیت‌های دروغ، خسارت مادی، و دزدی توجه بیش‌تری به قصد و نیت (انگیزه درونی) دارند و میزان توجه به قصد و نیت با افزایش سن افزایش می‌یابد (هم‌سو با یافته‌های پیاژه)، و میزان توجه به نتیجه و اثر کار با افزایش سن کودک کاهش می‌یابد.

در کشور ما در زمینه آموزش اخلاق، بر روش آموزش موعظه‌ای (آموزش مستقیم) تأکید بیشتری می‌شود. این روش در قالب محتوای برخی از دروس مثل بینش اسلامی و دروس پرورشی ارائه می‌گردد، اما برخی از مطالعات نشان می‌دهد که آموزش مستقیم تأثیر چندانی ندارد بلکه آموزش غیرمستقیم و ضمنی می‌تواند تأثیر بیشتری داشته باشد (خسروی و باقری، ۱۳۸۷). با توجه به تحقیقات مربوط به آثار آموزش اخلاقی غیرمستقیم از طریق قصه‌گویی و پخش کارتون بر کودکان پیش‌دبستانی، پژوهش حاضر در نظر دارد اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق قصه‌گویی و کارتون (پویانمایی) بر مهارت‌های اجتماعی کودکان را از نظر والدین و مربیان در قالب دو فرضیه زیر بررسی کند:

فرضیه اول: از نظر والدین، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق کارتون و قصه‌گویی بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر دارد.

فرضیه دوم: از نظر مربیان، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق کارتون و قصه‌گویی بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر دارد.

۲. روش پژوهش

این پژوهش از حیث هدف کاربردی می‌باشد و از نظر شیوه جمع‌آوری داده‌ها که تأثیر ارزش‌های اخلاقی از طریق (قصه‌گویی و پویانمایی) بر مهارت‌های اجتماعی را می‌سنجد، روش پژوهش از نوع «شبه آزمایشی» با طرح‌های عاملی (دو متغیر مستقل) است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کودکان پیش‌دبستانی ناحیه دو شهر یزد در سال ۱۳۹۴ می‌باشد که ۱۰۵ نفر از آنها در یک مرکز پیش‌دبستانی به عنوان نمونه انتخاب شدند (۳ کودک در طی آموزش، به پیش‌دبستانی دیگری رفتند و تحلیل‌ها درباره ۱۰۲ کودک انجام شد). با توجه به جدول یک، افراد نمونه به پنج گروه معادل تقسیم شدند. در نهایت با گزینش تصادفی چهار گروه (دو گروه پسر و دو گروه دختر) به عنوان گروه آزمایش (قصه‌گویی، کارتون) و یک گروه به عنوان گروه کنترل انتخاب شدند. ابتدا پیش‌آزمون مهارت‌های اجتماعی کودکان توسط والدین و مربیان تکمیل شد. سپس گروه‌های آزمایش در معرض متغیر مستقل (آموزش ارزش‌های اخلاقی طی ۱۰ جلسه ۳۰ دقیقه‌ای از طریق قصه‌گویی یا کارتون) قرار گرفتند ولی گروه کنترل هیچ آموزشی دریافت نکرد (مراحل انجام پروژه و زمانبندی آن در جدول ۲ آمده است). در نهایت پس‌آزمون مهارت‌های اجتماعی توسط والدین و مربیان تکمیل شد. نظرات مربیان نشانگر میزان تأثیر آموزش‌ها در محیط رسمی

آموزشگاه و نظرات والدین نشانگر میزان تاثیر آموزش‌ها در محیط غیر رسمی خانه است. جهت تحلیل داده‌ها، پس از بررسی و اطمینان از رعایت پیشفرض‌ها، از آزمون مانکوا، آزمون آنکوا و تحلیل واریانس و آزمون تعقیبی بنفرونی در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

جدول ۱. دیاگرام شبه آزمایشی طرح‌های عاملی

پس آزمون	متغیر مستقل * جنسیت	پیش آزمون	گروه
T2	قصه‌گویی * پسر	T1	آزمایش سطح ۱
T2	قصه‌گویی * دختر	T1	آزمایش سطح ۲
T2	پویانمایی * پسر	T1	آزمایش سطح ۳
T2	پویانمایی * دختر	T1	آزمایش سطح ۴
T2	---- * پسر	T1	کنترل ۵

۳. ابزار

مقیاس درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی، با ۵۶ عبارت، توسط ویرت (Weert, 1984) به منظور سنجش مهارت‌های اجتماعی کودکان ۴ تا ۶ سال تهیه شده و در مجموع از سه زیر مقیاس عدم کفایت اجتماعی، عدم مهارت اجتماعی و عدم ارتباط با همسالان تشکیل شده است. والدین یا معلم با انتخاب گزینه درست یا نادرست مشخص می‌کنند که آیا عبارت مورد نظر در مورد کودک صدق می‌کند یا خیر؟ نمره‌گذاری آزمون به صورت صفر و یک می‌باشد. کمترین نمره آزمون صفر و بیشترین نمره ۵۶ می‌باشد. نمرات پایین نشانگر مهارت‌های اجتماعی بالا و نمرات بالا نشانگر ضعف آزمودنی در این مورد است. در پژوهش ویرت و لاکهر (Weert & Lakher, 1984) ضریب آلفای زیرمقیاس عدم کفایت اجتماعی در یک نمونه ۱۲۲۶ نفری ۰/۸۹، ضریب آلفای زیرمقیاس عدم مهارت اجتماعی ۰/۸۱ و ضریب آلفای زیرمقیاس روابط با همسالان ۰/۸۴ گزارش شده است. پایایی حاصل از بازآزمایی این مقیاس در پژوهش طهماسبی آشتیانی، آبام و تاجداران (۱۳۹۳) ۰/۹۱ گزارش شده است.

جدول ۲. مراحل اجرای پروژه برنامه مداخله ای

دقیقه	اهداف	عنوان	
	اجرای پیش آزمون		۱
۳۰	درک مفهوم مهربانی، عینی کردن مهربانی در زندگی کودکان، توسعه مهربانی در تمام ابعاد زندگی (از کارتون قصه های غزاله با موضوع مهربانی و قصه با موضوع آشی که ننه سوسکه پخت برای آموزش استفاده شد).	ایجاد ارتباط اولیه و آموزش مهربانی	۲
۳۰	درک مفهوم امانت داری، ارتقاء دانش و آگاهی، تجربه کردن امانت داری (از کارتون قصه های غزاله با موضوع امانت داری و قصه با موضوع امانت داری برای آموزش استفاده شد).	آموزش امانت داری	۳
۳۰	درک مفهوم راستگویی، ارتقاء دانش و آگاهی درباره راستگویی (از کارتون قصه های غزاله با موضوع دروغگو و قصه با موضوع حسنی دروغ نمی گه برای آموزش استفاده شد).	آموزش راستگویی	۴
۳۰	درک مفهوم یاری رساندن، کمک به آگاهی درباره یاری رساندن به دیگران، استفاده از راه هایی که می توان با آن به دیگران کمک کرد (در این جلسه از انیمیشن مهارت های زندگی با موضوع کمک کردن و قصه با موضوع هدیه خرگوش کوچولو برای آموزش استفاده شد).	آموزش یاری رساندن به دیگران	۵
۳۰	درک مفهوم مسخره کردن، افزایش آگاهی در مورد ناروا بودن عیب جویی و مسخره کردن دیگران و آثار مخرب آن (در این جلسه از کارتون قصه های غزاله با موضوع عیب جویی و قصه با موضوع دماغ زی-زی برای آموزش استفاده شد).	آموزش مسخره نکردن دیگران	۶
۳۰	درک مفهوم خوش قولی، ارتقاء دانش در مورد خوش قولی، خوش خلق بودن در زندگی (در این جلسه از کارتون قصه های غزاله با موضوع خوش قولی و قصه با موضوع روباه خوش قول برای آموزش استفاده شد).	آموزش وفای به عهد (خوش قولی)	۷
۳۰	درک مفهوم قناعت، افزایش آگاهی کودکان از تفاوت در زندگی انسان ها، پذیرش و احترام گذاشتن به همه تفاوت ها (از کارتون قصه های غزاله با موضوع قناعت و قصه با موضوع گربه ناراحت برای آموزش استفاده شد).	آموزش قناعت	۸
۳۰	کمک به درک مفهوم حسادت، افزایش آگاهی در مورد ناروا بودن حسادت و آثار مخرب آن بر فرد و دیگران (از کارتون قصه های غزاله با موضوع حسادت و قصه موش تنها برای آموزش استفاده شد).	آموزش حسادت نکردن	۹
۳۰	درک مفهوم تهمت، افزایش آگاهی در مورد ناروا بودن تهمت و آثار مخرب آن (از کارتون قصه های غزاله با موضوع تهمت زدن و قصه کبوتر عجول برای آموزش استفاده شد).	آموزش تهمت نزدن	۱۰

۱۱	آموزش رازداری	درک مفهوم رازداری، رازدار بودن در زندگی (در این جلسه از کارت‌تون قصه‌های غزاله با موضوع رازداری و قصه با موضوع کلاغ خبرچین برای آموزش استفاده شد).	۳۰
۱۲	اجرای پس‌آزمون		

۴. یافته‌ها

فرضیه اول: از نظر والدین، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق کارت‌تون و قصه‌گویی بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر دارد.

به دلیل شباهت جداول آزمون‌ها و جلوگیری از تکرار، جداول ادغام شده‌اند. قبل از اجرای آزمون مانکوا و تحلیل کواریانس ابتدا باید پیش‌فرض‌ها (همگنی شیب رگرسیون، آزمون لوین بررسی برابری واریانس، آزمون باکس و اثر پیلائی) رعایت شده باشند. مقدار F در جدول ۳ نشان می‌دهد که در همه موارد شیب رگرسیون دو متغیر تفاوت معناداری با هم ندارند و فرض همگنی شیب رگرسیون متغیر مهارت‌های اجتماعی و خرده‌مقیاس‌های آن تأیید می‌گردد. همچنین نتایج آزمون لوین در جدول ۳ مشخص کرد که متغیر مهارت‌های اجتماعی کل و مؤلفه‌های آن دارای واریانس برابر در گروه‌ها هستند.

جدول ۳. همگنی شیب رگرسیون و برابری واریانس لوین مهارت‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن در گروه والدین

متغیر	منبع	F	p	لوین	df1	df2	p
عدم کفایت اجتماعی	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۱/۱۴	۰/۳۴	۰/۳۴	۲	۶۸	۰/۷۱
عدم مهارت اجتماعی	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۰/۵۶	۰/۶۸	۱/۴۴	۲	۶۸	۰/۲۴
عدم ارتباط با همسالان	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۰/۶۱	۰/۶۵	۲/۲۵	۲	۶۸	۰/۱۱
مهارت‌های اجتماعی کل	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۱/۳۹	۰/۲۴	۰/۹۵	۲	۶۸	۰/۳۹

قبل از تحلیل نتایج مانکوا، آزمون باکس برای ارزیابی شرط برابری ماتریس‌های کواریانس متغیرهای وابسته انجام شد. سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۰۱ در جدول ۴ نشان می‌دهد از مفروضه یکسانی ماتریس واریانس-کواریانس در مورد مؤلفه‌های مهارت اجتماعی تخطی نشده است (پالانت، ترجمه رضایی، ۱۳۸۹: ۳۹۵). بنابراین همه پیش

فرض‌های لازم برای آزمون تحلیل کواریانس رعایت شده‌اند، در نتیجه به کمک آزمون مانکوا، فرضیه اول بررسی شد.

جدول ۴. آزمون باکس جهت برابری ماتریس‌های کواریانس برای مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه والدین

آماره	F	df1	df2	p
۶۱/۷۶	۲/۳	۲۴	۲۰۹۶۵/۰۷	۰/۰۶

جدول ۵. تحلیل کواریانس یک راهه در متن مانکوا برای مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه والدین

منبع تغییرات	متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	p	مجذورات انا
گروه	عدم کفایت اجتماعی	۱۰۹/۴۱	۲	۵۷/۷	۴/۶۹	۰/۰۱	۰/۱۳
	عدم مهارت اجتماعی	۲۸/۸۸	۲	۱۴/۴۴	۱/۰۱	۰/۳۷	۰/۰۳
	عدم ارتباط با همسالان	۲۱/۰۶	۲	۱۰/۵۳	۲/۷	۰/۰۷	۰/۰۸
	مهارت‌های اجتماعی کل	۱۷۵/۲۷	۲	۸۷/۶۳	۷/۸۳	۰/۰۰۱	۰/۱۹
جنسیت	عدم کفایت اجتماعی	۲/۷۱	۱	۲/۷۱	۰/۲۳	۰/۶۳	۰/۰۰۴
	عدم مهارت اجتماعی	۵/۲۵	۱	۵/۲۵	۰/۳۶	۰/۵۴	۰/۰۰۶
	عدم ارتباط با همسالان	۰/۴۲	۱	۰/۴۲	۰/۱	۰/۷۴	۰/۰۰۲
	مهارت‌های اجتماعی کل	۱۶/۵	۱	۱۶/۵	۱/۴۷	۰/۲۲	۰/۰۲
گروه*جنسیت	عدم کفایت اجتماعی	۷۲/۵۳	۱	۷۲/۵۳	۶/۲۲	۰/۰۱	۰/۰۹
	عدم مهارت اجتماعی	۲۷/۷	۱	۲۷/۷	۱/۹۳	۰/۱۶	۰/۰۳
	عدم ارتباط با همسالان	۱۹/۳۶	۱	۱۹/۳۶	۴/۹۸	۰/۰۳	۰/۰۷
	مهارت‌های اجتماعی کل	۸/۰۴	۱	۸/۰۴	۰/۷۱	۰/۳۹	۰/۰۱

با توجه به نتایج جدول ۵، گروه‌های کنترل، کارتون و قصه‌گویی در مهارت اجتماعی کل و مؤلفه عدم کفایت اجتماعی در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ تفاوت معناداری دارند.

با توجه به مقدار ضریب اتا، آموزش‌ها به مقدار ۱۹ درصد باعث تأثیر در متغیر مهارت اجتماعی کل و به میزان ۱۳ درصد باعث تأثیر در مؤلفه عدم کفایت اجتماعی می‌شود. نتایج آزمون تعقیبی بنفرونی (جدول ۶) نشان داد که در مورد مؤلفه عدم کفایت اجتماعی تفاوت معناداری بین دو گروه کارتون و کنترل وجود دارد. در مورد متغیر مهارت‌های اجتماعی کل، گروه کنترل با گروه کارتون و گروه قصه تفاوت معناداری دارد.

جدول ۶. آزمون بنفرونی مقایسه گروه‌ها در عدم کفایت اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی کل از نظر والدین

متغیر	گروه	گروه	تفاوت میانگین‌ها	p
عدم کفایت اجتماعی	کارتون	قصه‌گویی	-۰/۸۶	۱
		کنترل	-۳/۵۹	۰/۰۰۶
	قصه‌گویی	کارتون	۰/۸۶	۱
		کنترل	-۲/۷۳	۰/۰۶
مهارت اجتماعی کل	کارتون	قصه‌گویی	-۰/۲۳	۱
		کنترل	-۴/۹۹	۰/۰۰۱
	قصه‌گویی	کارتون	۰/۲۳	۱
		کنترل	-۴/۷۶	۰/۰۰۱

جدول ۷. آزمون بنفرونی مقایسه میانگین تعامل گروه*جنسیت در پس‌آزمون در متغیر عدم کفایت اجتماعی و عدم ارتباط با همسالان در گروه والدین

متغیر	جنسیت	گروه	میانگین	متغیر	جنسیت	گروه	میانگین
عدم کفایت اجتماعی	دختر	کارتون	۸/۷	عدم ارتباط با همسالان	دختر	کارتون	۲/۸۲
		قصه‌گویی	۷/۲۴			قصه‌گویی	۱/۹۹
		کارتون	۵/۹۳			کارتون	۱/۴۴
		قصه‌گویی	۱۱/۹			قصه‌گویی	۳/۰۱
	پسر	کنترل	۱۰/۹۱		پسر	کنترل	۳/۷۲

نتایج جداول ۵ و ۷ نشان داد اثر تعاملی در مورد مؤلفه‌های عدم کفایت اجتماعی و عدم ارتباط با همسالان معنادار است. با در نظر گرفتن میانگین متغیرها در جدول ۷ مشخص شد که دختران و پسران به دو نوع مداخله به صورت متفاوتی واکنش نشان می‌دهند. کاهش قابل ملاحظه در عدم کفایت اجتماعی و عدم ارتباط با همسالان پسران بعد از مشاهده

کارتون و دختران از طریق قصه‌گویی مشهود است که نتیجه تعامل بین دو متغیر گروه و جنسیت است.

فرضیه دوم: از نظر مریبان، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق کارتون و قصه‌گویی بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر دارد.

با توجه به سطح معناداری هر مؤلفه در جدول ۸ مشخص شد که در گروه مریبان، متغیر مهارت‌های اجتماعی کل و همه مؤلفه‌های آن به جز مؤلفه عدم ارتباط با همسالان دارای واریانس برابر در دو گروه کنترل و آزمایش هستند. مقدار F به دست آمده نشان می‌دهد که تنها در مورد متغیر مهارت‌های اجتماعی، کل شیب رگرسیون دو متغیر تفاوت معناداری با هم ندارند و بنابراین فرض همگنی شیب رگرسیون تنها در مهارت‌های اجتماعی کل تأیید می‌گردد. چون فرض همگنی شیب رگرسیون در مورد مؤلفه‌ها رعایت نشده، نمی‌توان از آزمون مانکوا استفاده کرد و بهترین آزمون جایگزین، تحلیل واریانس چند متغیری دو طرفه است. جهت بررسی مهارت‌های اجتماعی کل از آزمون تحلیل کواریانس استفاده می‌شود. معناداری آزمون باکس (جدول ۹) بیش از ۰/۰۰۱ نشانگر عدم تخطی از مفروضه یکسانی ماتریس واریانس کواریانس است.

جدول ۸ همگنی شیب رگرسیون و برابری واریانس لوین مهارت‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن در گروه مریبان

متغیر	همگنی شیب رگرسیون	F	p	لوین	dF1	dF2	p
عدم کفایت اجتماعی	پیش آزمون*گروه*جنسیت	۳/۷۲	۰/۰۰۸	۰/۲۹	۲	۹۹	۰/۷۴
عدم مهارت اجتماعی	پیش آزمون*گروه*جنسیت	۷/۶۴	۰/۰۰۱	۱/۵۱	۲	۹۹	۰/۲۲
عدم ارتباط با همسالان	پیش آزمون*گروه*جنسیت	۳/۱۸	۰/۰۱	۵/۵۸	۲	۹۹	۰/۰۰۵
مهارت‌های اجتماعی کل	پیش آزمون*گروه*جنسیت	۱/۹۳	۰/۱۱	۰/۷۱	۲	۹۹	۰/۴۹

جدول ۹. آزمون باکس جهت برابری ماتریس‌های کواریانس مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه مریبان

آماره	F	Df1	Df2	p
۳۳/۲۵	۲/۶۳	۱۲	۳۵۲۳۳/۰۳	۰/۰۰۲

جدول ۱۰. تحلیل واریانس چند متغیره برای مولفه‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه مربیان

منبع تغییرات	متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	p	مجذورات انا
گروه	عدم کفایت اجتماعی	۶۵۴/۹۹	۲	۳۲۷/۴۹	۶/۳۱	۰/۰۰۳	۰/۱۱
	عدم مهارت اجتماعی	۵۲۱/۹۵	۲	۲۶۰/۹۷	۸/۶۲	۰/۰۰۱	۰/۱۵
	عدم ارتباط با همسالان	۳۰۷/۱۹	۲	۱۵۳/۵۹	۲۹/۸۳	۰/۰۰۱	۰/۳۸
جنسیت	عدم کفایت اجتماعی	۴۷/۳۵	۱	۴۷/۳۵	۰/۹۱	۰/۳۴	۰/۰۰۹
	عدم مهارت اجتماعی	۳۱/۲۲	۱	۳۱/۲۲	۱/۰۳	۰/۳۱	۰/۰۱
	عدم ارتباط با همسالان	۶۴/۳۳	۱	۶۴/۳۳	۱۲/۴۹	۰/۰۰۱	۰/۱۱
گروه*جنسیت	عدم کفایت اجتماعی	۷۸/۵۲	۱	۷۸/۵۲	۱/۵۱	۰/۲۲	۰/۰۱
	عدم مهارت اجتماعی	۱۰۶/۸	۱	۱۰۶/۸	۳/۵۳	۰/۰۶	۰/۰۳
	عدم ارتباط با همسالان	۳۱/۷۲	۱	۳۱/۷۲	۶/۱۶	۰/۰۱	۰/۰۶

با توجه به نتایج جدول ۱۰، گروه‌های کنترل، کارتون و قصه‌گویی در مولفه‌های عدم کفایت اجتماعی، عدم مهارت اجتماعی و عدم ارتباط با همسالان در سطح معناداری ۵ درصد تفاوت معناداری دارند. با توجه به مقدار ضریب انا، آموزش به میزان ۱۱ درصد باعث تأثیر در مؤلفه عدم کفایت اجتماعی، به مقدار ۱۵ درصد باعث تأثیر در مؤلفه عدم مهارت اجتماعی و به میزان ۳۸ درصد باعث تأثیر در مؤلفه عدم ارتباط با همسالان می‌شود.

جدول ۱۱. آزمون بنفرونی جهت مقایسه گروه‌ها در پس‌آزمون مولفه‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه مربیان

متغیر	گروه	گروه	تفاوت میانگین‌ها	p
عدم کفایت اجتماعی	قصه‌گویی	کارتون	-۵/۲۷	۰/۰۰۶
		کنترل	-۵/۶۷	۰/۰۰۹
	کارتون	قصه‌گویی	۵/۲۷	۰/۰۰۶
		کنترل	-۰/۳۹	۱

۰/۰۱	-۳/۵۹	کارتون	قصه‌گویی	عدم مهارت اجتماعی
۰/۰۰۱	-۶/۳۳	کنترل		
۰/۰۱	۳/۵۹	قصه‌گویی	کارتون	
۰/۲۱	-۲/۸۳	کنترل		
۰/۸۷	-۰/۵۵	کارتون	قصه‌گویی	عدم ارتباط با همسالان
۰/۰۰۱	-۵/۷۶	کنترل		
۰/۸۷	۰/۵۵	قصه‌گویی	کارتون	
۰/۰۰۱	-۵/۲	کنترل		

نتایج آزمون تعقیبی بنفرونی (جدول ۱۱) نشان داد که تأثیر قصه‌گویی بر مؤلفه‌های عدم کفایت اجتماعی و عدم مهارت اجتماعی به طور معناداری بیش از کارتون بوده است؛ همچنین فقط بین کارتون و کنترل تفاوت معناداری در عدم ارتباط با همسالان وجود دارد.

جدول ۱۲. آزمون بنفرونی مقایسه دختران و پسران در مؤلفه عدم ارتباط با همسالان در گروه مریمان

متغیر	جنسیت a	جنسیت b	تفاوت میانگین‌ها a-b	p
عدم ارتباط با همسالان	دختر	پسر	-۳/۳۷	۰/۰۰۱

مطابق جدول ۱۰ در بخش جنسیت مؤلفه عدم ارتباط با همسالان معنادار شده است. بررسی میانگین‌ها در این مؤلفه نشان داد که دختران از لحاظ ارتباط با همسالان پیشرفت بیشتر و معنادارتری نسبت به پسران (جدول ۱۲) داشته‌اند.

همچنین نتایج جدول ۱۰ نشان داد که اثر تعاملی جنسیت و روش معنادار می‌باشد. مقایسه میانگین‌ها (جدول ۱۳) نشان داد که هم کارتون و هم قصه‌گویی تأثیر بیشتری بر دختران نسبت به پسران داشته است.

جدول ۱۳. آزمون بنفرونی جهت بررسی تعامل جنسیت*گروه در مؤلفه عدم ارتباط با همسالان در گروه مریمان

متغیر	گروه	جنس	میانگین
عدم ارتباط با همسالان	قصه‌گویی	دختر	۱/۰۵
		پسر	۴/۲
	کارتون	دختر	۲/۹
		پسر	۳/۴۶
	کنترل	پسر	۸/۳۹

جدول ۱۴. آزمون تحلیل کواریانس برای متغیر مهارت‌های اجتماعی کل در گروه مریبان

مجدورات	p	F	میانگین مجدورات	درجه آزادی	مجموع مجدورات	گروه
۰/۲۷	۰/۰۰۱	۱۷/۵۲	۲۸۷/۱۴	۲	۵۷۴/۲۸	گروه
۰/۰۳	۰/۰۹	۲/۹۲	۴۷/۹	۱	۴۷/۹	جنسیت
۰/۰۰۱	۰/۸۳	۰/۰۴	۰/۶۷	۱	۰/۶۷	گروه*جنسیت

با توجه به جدول ۱۴، بین گروه‌ها در متغیر مهارت‌های اجتماعی کل تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به مقدار ضریب اتا، اثر آموزش بر متغیر مهارت‌های اجتماعی کل ۲۷ درصد است. همچنین نتایج آزمون بنفرونی (جدول ۱۵) نشان داد که در متغیر مهارت‌های اجتماعی کل، گروه کنترل با هر دو گروه قصه‌گویی و کارتون تفاوت معناداری دارد.

جدول ۱۵. آزمون بنفرونی جهت مقایسه گروه‌ها در پس‌آزمون متغیر مهارت‌های اجتماعی کل در گروه مریبان

متغیر	گروه	گروه	تفاوت میانگین- ها	p
مهارت اجتماعی کل	قصه‌گویی	کارتون	۰/۱۱	۱
		کنترل	-۷/۳۱	۰/۰۰۱
	کارتون	قصه‌گویی	-۰/۱۱	۱
		کنترل	-۷/۴۳	۰/۰۰۱

۵. بحث و نتیجه‌گیری

امروزه اهمیت آموزش در دوره پیش دبستانی، هم از نظر رشد کلی فرد و هم از نظر تأثیر در مراحل بعدی زندگی آشکار شده است زیرا سرعت یادگیری کودکان در سنین پیش دبستانی بیش از هر زمان دیگر در زندگی است. به همین دلیل، فراهم کردن آموزش‌های مناسب به رشد و پرورش استعدادها و کودکان کمک می‌کند (کریمی، ۱۳۸۵: ۳۸).

در پژوهش حاضر تأثیر آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق کارتون و قصه‌گویی بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی تأیید شد. نتایج فرضیه اول در گروه والدین نشان داد که آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق قصه‌گویی و پویانمایی به طور معناداری ($p < ۰/۰۰۱$) باعث رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی می‌شود. همچنین نتایج فرضیه دوم در گروه مریبان نشان داد که آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق

قصه‌گویی به طور معناداری ($p < 0/001$) باعث رشد مهارت‌های اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی می‌شود. یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج همایی و همکاران (۱۳۸۸)، رجب پور فرخانی و جهانشاهی (۱۳۹۰)، روشن چسلی (۱۳۹۲)، علی اکبری و همکاران (۱۳۹۳)، گودرزی و همکاران (۱۳۹۳)، طهماسبی آشتیانی و همکاران (۱۳۹۳)، شکوفه فرد و همکاران (۱۳۹۴)، جمالی فیروزآبادی و آقائی میبیدی (۱۳۹۴)، رجبی و همکاران (۱۳۹۶)، هوی و لو (Hue & Lou, 2006)، یونستینس دوتیر (Unnsteinsdottir, 2012)، و خان تری جی ترانن (Khantreejitranon, 2018) درباره موثر بودن روش قصه‌گویی برای کودکان و با نتایج مفیدی و کفیلی مقدم (۱۳۹۱)، امرال (Emral, 2001)، ویلیامسون (Williamson, 2002)، برنی و بترنکورت (Berney & Bétrancourt, 2016) و دیگارتنا و همکاران (Diergartena & et al, 2017) درباره موثر بودن تماشای کارتون بر کودکان همخوانی دارد.

همچنین یافته‌های فرضیه دوم، موثرتر بودن آموزش به روش قصه‌گویی را در مقایسه با آموزش به روش پویانمایی از نظر مریبان نشان داد. دلیلش این است که مریبان، در روش قصه‌گویی نقش فعال و روشنی در آموزش ارزش‌های اخلاقی دارند اما در زمان پخش پویانمایی، مریبان به حاشیه رانده می‌شوند (گویی در زمان پخش پویانمایی، مریبی حذف می‌گردد یا حداقل نقشی منفعل پیدا می‌کند). یافته‌های فرضیه دوم با یافته‌های لنهارت و همکاران (Lenhart et al, 2020) همخوانی دارد. گرچه پژوهش مداخله‌ای قصه‌گویی شفاهی / قصه‌خوانی با صدای بلند* اجرا توسط مریبی / پخش از نوار، توسط لنهارت و همکاران (Lenhart et al, 2020) بر روی نمونه ۶۰ نفری از کودکان ۴-۶ ساله، موثر بودن هر چهار روش را در افزایش واژه آموزشی کودکان، افزایش فهم و درک قصه نشان داد اما درگیری فعال قصه‌گو (در فرایند قصه‌گویی به کودکان پیش‌دبستانی)، بیشترین تأثیر را در افزایش واژه آموزشی کودکان، افزایش فهم و درک قصه دارد.

در رابطه با تأثیر کارتون بر کودکان، روانشناسان معتقدند که کودکان از تصاویر، بیشتر از اصوات تأثیر می‌پذیرند. کودکان با تصاویر زودتر ارتباط برقرار می‌کنند، زیرا با تصویر احساس هم‌ذات‌پنداری بیشتری دارند. پس می‌توان از پویانمایی برای پر کردن اوقات فراغت کودکان و آموزش مفاهیم علمی، اخلاقی، منطقی، دینی و مهارت‌های عملی استفاده کرد. همچنین پویانمایی با پیوند کودکان با دنیای خیال، نیروهای مزاحم یادگیری مانند ترس، خجالت، احساس ناتوانی را تعدیل می‌کند (Doris & Stich, 2005). از آن‌جا که کودکان تقلید و همانندسازی بالایی دارند بهتر است برای آموزش مفاهیم و سرمشق‌های

اخلاقی از داستان‌هایی که به صورت فیلم پویانمایی درآمده است استفاده کرد. نتایج مطالعه کلاسیک عروسک بوبو بر کودکان پیش دبستانی توسط بندورا (Bandura)، اهمیت یادگیری مشاهده‌ای از طریق سرمشق دهی و تقلید از دیگران را نشان داد (ستراک، ۱۳۸۵، ۳۸۳). گرچه کودکان مسائل اطراف خود را بیشتر از طریق مشاهده و تقلید از والدین کسب می‌کنند، ولی از دوره نوجوانی، تأثیر گروه‌های همسالان، هنرمندان، ورزشکاران بیشتر می‌شود.

شرام (Schramm, 2007) دریافت که فیلم پویانمایی به آسانی می‌تواند با کودکان رابطه صمیمانه برقرار کند، آن‌ها را بخنداند، باعث تفریح، انبساط خاطر و فراغت کودکان شود، آن‌ها را ارضا کند و به آن‌ها فرصت دهد که در عالم خیال، در داستان‌ها و حوادث شورانگیز سهمی داشته باشند. بنابراین می‌توان قدرت تخیل کودک را به کمک پویانمایی پرورش داد. کودکان زمانی که آموزش اخلاقی ببینند ساختار ذهنی خود را بر اساس همدلی، وجدان، احترام به دیگران، مهربانی، راستگویی و شجاعت بنیان می‌گذارند و خواهند توانست مرز بین دیدگاه‌های خود و دیگران را بشناسد (مفیدی و کفیلی مقدم، ۱۳۹۱). بنابراین مشخص می‌شود که آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق کارتون می‌تواند مهارت‌های اجتماعی کودکان مانند ارتباط با همسالان، احترام به دیگران، کنترل خشم و پذیرش پیامد اعمال را بهبود بخشد.

بر اساس مطالعات حبیب و سلیمان (Habib & Soliman, 2015)، هر کودک به طور میانگین از دوره مهدکودک تا پایان دبیرستان، حدود ۱۸۰۰۰ ساعت را صرف تماشای تلویزیون می‌کند. به نظر آیشا نیر (Nair, 2020)، آثار مثبت تماشای کارتون بر کودکان عبارتند از: کمک به رشد شناختی، کمک به رشد زبان، رشد خلاقیت، شاد کردن و خنداندن، یادگیری درباره اشیای اطراف و تسریع یادگیری؛ و آثار منفی تماشای کارتون عبارتند از: تشویق خشونت، تشویق به استفاده از واژگان نامناسب، تشویق رفتارهای غیراجتماعی، تقویت پذیرش نقش‌های منفی، افزایش مشکلات بینایی و کم تحرکی. ارزیابی ۲۲۳ مادر توسط ایورندی و اُزدمیر (Ivrendi & Ozdemir, 2010) از اثرات کارتون بر کودکان مهدکودکی و پیش‌دبستانی نشان داد از نظر مادران با تحصیلات دانشگاهی بیش از مادران با تحصیلات ابتدایی و متوسطه، کارتون‌ها «حمایت‌کننده یادگیری» هستند. در مقابل، از نظر مادران با تحصیلات ابتدایی بیش از مادران با تحصیلات دانشگاهی، کارتون‌ها، کودکان را از دنیای واقعی منحرف می‌کنند. تریپاتی، سینک و سینک (Tripathi, P., Singh,

(A. & Singh, 2016) در نظرسنجی از صد نفر از والدین دارای کودک ۳-۶ سال درباره اثر کارتون بر کودکان دریافتند: از نظر ۶۴ درصد، کارتون به رشد سریع ذهنی کمک می کند، از نظر ۶۵ درصد، کارتون درک مذهبی کودکان را رشد نمی دهد ولی از نظر ۵۱ درصد، کارتون به رشد اخلاقی کمک می کند و از نظر ۷۳ درصد، کارتون، پتانسیل یادگیری کودکان را افزایش می دهد.

در رابطه با تاثیر قصه بر کودکان، پژوهش ها نشان داده که طرح آسان و غیرمستقیم مسائل به کودک و درگیر کردن ناهشیار وی در امر یادگیری یکی از کاربردهای قصه گویی و قصه خوانی است. عنصر مهمی که به قصه ها نیروی نفوذ می بخشد، عنصر "تطابق یابی" است. تطابق یابی یک فرایند ناخودآگاه ذهنی است. وقتی بچه ها به قصه گوش می دهند، آن را با خاطرات خود پیوند می دهند. آنان می کوشند تا تجربیات فعلی از داستان را با وقایعی از گذشته خود در ذهن مرتبط کنند (یاوندحسینی، فرحبخش و شفیع آبادی، ۱۳۹۳). از این رو، ارائه آموزش ها در قالب قصه های جذاب به یادگیری عمیق تر کودکان منجر می شود. همچنین همانندسازی با شخصیت های داستانی و سپس ایفای نقش بر مبنای سناریوهای تعریف شده، منجر به خودکنترلی بیشتر و تعامل های مثبت تر با همسالان می شود (یحیی محمودی، ناصح، صالحی و تیزدست، ۱۳۹۲). وجود فعالیت هایی نظیر: پرسش پاسخ در مورد داستانی که شنیده اند یا تماشا کرده اند، بحث گروهی درباره تعارض ها و راه حل آن ها، بحث در مورد تجربیات شخصی کودکان که مشابه رویدادهای داستان باشد، ایفای نقش و نقاشی، در پایان قصه گویی / تماشای کارتون می تواند اثربخشی این آموزش ها را افزایش دهد. همچنین مشخص شده است که قصه خوانی والدین برای کودکان و کودکان برای والدین، تأثیرات مثبتی بر یادگیری عمومی آن ها داشته و کلاس های قصه خوانی در مدارس باعث افزایش یادگیری (سوادآموزی) کودکان می شود (کربی، ۱۹۹۵: ۵۱).

بزرگترین محدودیت پژوهش حاضر، عدم همکاری برخی از والدین جهت تکمیل پرسشنامه ها بود، که همین امر باعث متفاوت شدن گروه والدین (۷۱ نفر) و مریبان (۱۰۲ نفر) شد. بر اساس نتایج پژوهش حاضر، پیشنهاد می گردد:

۱. با توجه به حمایت پژوهش های متعدد از تاثیر قصه گویی بر رشد کودکان، والدین و مریبان از سال های اولیه کودکی برای فرزندان خود قصه بگویند، قصه هایی متناسب با سن کودک و مناسب از نظر محتوا.

اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی (از طریق قصه‌گویی و ... ۱۹۷

۲. با توجه به قدرت تقلید و همانندسازی کودکان، والدین از مشاهده کارتون‌های خشونت‌آمیز توسط کودکان جلوگیری کنند. همچنین از بیان قصه‌های ترسناک و نامناسب برای کودکان پرهیز کنند.

۳. با توجه به پایین بودن مهارت‌های اجتماعی پسران در مقایسه با دختران در پژوهش حاضر، پیشنهاد می‌شود برنامه‌هایی برای آموزش این مهارت‌ها به پسران پیش از ورود به مدرسه طرح‌ریزی و اجرا شود.

۴. گرچه در این پژوهش مادران و مربیان به ارزیابی کودکان پرداختند (چون کودکان سواد نداشتند)، پیشنهاد می‌شود در پرسشنامه‌ها از استیکرها و ایموجی‌ها استفاده شود تا خود کودکان با مشاهده شکل‌ها، پاسخ دهند.

کتاب‌نامه

پاکدامن، فاطمه؛ داودی، ایران و مهرابی‌زاده‌هنرمند، مهناز (۱۳۹۴). تاثیر قصه‌درمانی بر اضطراب، درد و خشم از دندانپزشکی در کودکان ۴-۸ سال تحت مراقبت از دندانپزشکی. *دندانپزشکی کودکان ایران*، ۱۰ (۲)، ۱۶-۷.

پالانت، جولی (۱۳۸۹). تحلیل داده‌های علوم رفتاری با برنامه spss. ترجمه اکبر رضایی. تبریز: انتشارات فروزش.

جلیلی آبکنار، سیده سمیه (۱۳۸۹). آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان آسیب دیده اجتماعی. *تعلیم و تربیت استثنایی*، (۱۰۴): ۷۲-۶۶.

جمالی فیروزآبادی، محمود و آقائی میبدی، آزاده (۱۳۹۴). بررسی تأثیر قصه‌گویی بر مهارت‌های اجتماعی و رابطه کودک با والد کودکان پیش‌دبستانی. *تحقیقات روانشناختی*، ۲۲، ۹۰-۷۹.

حسین‌خانزاده، عباسعلی و یعقوب نژاد، ساجد (۱۳۸۹). بررسی مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در محیط‌های شغلی، *تعلیم و تربیت کودکان استثنایی*، (۱۰۶): ۱۷-۴.

خاکپور، مسعود و مهرآفرید، معصومه (۱۳۹۱). قضاوت اخلاقی کودکان پیش‌دبستانی پنج و شش‌ساله، *تفکر و کودک*، ۳(۱)، ۱-۱۴.

خسروی، زهره و باقری، خسرو (۱۳۸۷). راهنمای درونی کردن ارزش‌های اخلاقی از طریق برنامه درسی. *مطالعات برنامه درسی*، ۲ (۸)، ۱۰۵-۸۱.

رجب پور فرخانی، سمیه و جهانشاهی، فاطمه (۱۳۹۰). اثربخشی قصه‌درمانی در کاهش اختلال رفتاری دانش‌آموزان پسر مقطع ابتدایی. *تفکر و کودک*، ۲(۲)، ۱۹-۳۵.

رجبی همدانی، مهسا؛ بیگ زاده، خلیل؛ ناجی، سعید و اسفندیاری، سیمین (۱۳۹۶). افسانه‌های ایرانی پریان ابزاری برای فکرپروری کودکان (رهیافتی آموزشی بر اساس نظریه لیپمن). تفکر و کودک، ۸(۲)، ۵۹-۸۶.

رضایی آقاجان، مریم؛ منادی، مرتضی و اخوان تفتی، مهناز (۱۳۹۸). مقایسه بازی‌های سستی و نوین دوره ابتدایی از منظر ارزش‌آموزی. تفکر و کودک، ۱۰(۱)، ۱-۱۷.

روشن چسلی، رسول (۱۳۹۲). تأثیر قصه‌گویی مبتنی بر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر بهبود مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری دانش‌آموزان پسر ۸ تا ۱۰ ساله مبتلا به اختلال رفتار مقابله‌ای و بی‌اعتنایی (ODD). روانشناسی بالینی، ۱۰(۳)، ۹۳-۷۳.

سپهر، حمید و زمانی، رویا (۱۳۹۵). فراگیرنده و مدیریت یادگیری. تهران: کتاب ماه. سلیمان نژاد، اکبر و سودی، حورا (۱۳۹۲). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق قصه‌های قرآنی بر کودکان. روان‌شناسی و دین، ۷(۲): ۹۸-۸۱.

ستراک، جان دبلیو (۱۳۸۵). روان‌شناسی تربیتی. ترجمه مرتضی امیدیان. یزد: انتشارات دانشگاه یزد. شکوفه‌فرد، شایسته؛ مظاهری، محمدعلی و طهماسیان، کارینه (۱۳۹۴). اثربخشی قصه‌گویی بر کاهش مشکلات زمان خواب و بهبود رابطه کودک-مادر. روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی، ۱۱(۴۳)، ۲۸۳-۲۷۳.

شکوهی، غلامحسین (۱۳۸۱). تعلیم و تربیت و مراحل آن. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی. طهماسبی آشتیانی، سمیرا؛ آدام، زویا و تاجداران، منصور (۱۳۹۳). تأثیر کتاب درمانی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان دختر و پسر ۷-۱۲ سال عضو فعال کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان تهران. کتابداری و اطلاع‌رسانی (۶۷): ۱۵۶-۱۳۸.

عباسی، سمیرا؛ عسگری، زهره و مهربانی، طیبه (۱۳۹۴). بررسی ارتباط سبک فرزندپروری زنان شاغل در مراکز درمانی با اضطراب، گوشه‌گیری و پرخاشگری کودکان پیش دبستانی. پژوهش پرستاری، ۱۱(۲)، ۷۱-۶۳.

علی اکبری، مهناز؛ علیپور، احمد و درنجفی شیرازی، مهناز (۱۳۹۳). اثربخشی قصه‌گویی بر مولفه‌های هوش اخلاقی کودکان دختر پیش دبستانی در شهر اصفهان. شناخت اجتماعی، ۳(۲)، ۳۳-۴۳.

کاردان، علیمحمد (۱۳۸۱). سیر آرای تربیتی در غرب. تهران: سمت. کربی، فیلیپ (۱۹۹۵). قصه‌گویی و قصه‌خوانی، روش علمی برای پرورش و یادگیری. ترجمه حمید سپهر و رویا زمانی. یزد: انتشارات تیک.

کردی، احسان؛ کیان پور قهفرخی، فاطمه و شهنی بیلاق، منیجه (۱۳۸۹). مقایسه مهارت‌های اجتماعی، خودپنداره و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر کم‌شنوای مدارس راهنمایی عادی و استثنایی شهر اهواز. تعلیم و تربیت استثنایی، ۱۰(۴): ۱۵-۴.

کریمی، عبدالعظیم (۱۳۸۵). مراحل شکل‌گیری اخلاق در کودک، روانشناسی رشد، تهران: عابد.

اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی (از طریق قصه‌گویی و ... ۱۹۹

گودرزی، نسرین؛ مکوند حسینی، شاهرخ؛ رضایی، علی محمد و اکبری بلوطینگان، افضل (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی به روش قصه‌گویی بر میزان کمرویی دانش‌آموزان. *مطالعات روان‌شناسی بالینی*، ۵(۱۷):۱۳۶-۱۲۱.

مفیدی، فرخنده و کفیلی مقدم، سیما (۱۳۹۱). اثربخشی آموزش اخلاق به کمک فیلم‌های پویانمایی در رشد اخلاقی دانش‌آموزان پیش‌دبستانی. *تحقیقات روانشناختی*، ۴(۱۵)، ۱۴-۱.

مقتدری، نازفر و رفاهی، ژاله (۱۳۹۰). اثربخشی آموزش ارزش‌های زندگی بر رشد اجتماعی کودکان و خودکارآمدی والدین آن‌ها. *پژوهش در برنامه ریزی درسی*، ۸(۳۰): ۴۷-۳۹.

ناخدا، مریم و جوادی، آرزو (۱۳۹۲). قصه‌گویی دیجیتالی در وب سایت‌های کودکان و نوجوانان ایران: الزامات و راهکارها. *فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۰(۱): ۱۷۱-۱۵۱.

همایی، رضا؛ کجیاف، محمدباقر و سیادت، سیدعلی (۱۳۸۸). تاثیر قصه‌گویی بر سازگاری کودکان. *مطالعات روانشناختی*، ۵(۲)، ۱۴۹-۱۳۳.

یاوندحسینی، اصغر؛ فرحبخش، کیومرث و شفیع‌آبادی، عبدالله (۱۳۹۳). بررسی اثربخشی درمان شناختی-رفتاری و قصه‌درمانی بر کاهش اختلالات رفتاری نوجوانان. *پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره*، ۴(۱)، ۹۴-۷۱.

یحیی محمودی، ندا؛ ناصح، اشکان؛ صالحی، سیروس و تیزدست، طاهر (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش گروهی مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر قصه‌گویی بر مشکلات رفتاری برونی‌سازی شده کودکان. *روانشناسی تحولی*، ۹(۳۵)، ۲۵۷-۲۴۹.

Berney, S & Bétrancourt, M. (2016). Does animation enhance learning? A meta-analysis. *Journal of Computers & Education*. 101, 150-167.

Diergartena, A. K ., Möckelb, T ., Niedinga, N & Ohler, P. (2017). The impact of media literacy on children's learning from films and hypermedia. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 48, 33-41.

Doris, J. & Stich, S. (2005). "As a Matter of Fact: Empirical perspective on Ethics," in F. Jackson and M. Smith, Eds. *The Oxford Handbook of Contemporary Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.

Emral, L. G. (2001). *The role of Animation on personality children*. American Meat Science Association, Kansas City, MO.

Habib, K. & Soliman, T. (2015). Cartoons' Effect in Changing Children Mental Response and Behavior. *Open Journal of Social Sciences*, 3, 248-264. <http://dx.doi.org/10.4236/jss.2015.39033>

Hui, A, & Lou, S. (2006). *Story telling for increase Social Skills*. Center for child Development, Hong Kong.

Ivrendi, A. & Ozdemir, A.A, (2010). Mothers evaluation of cartoons influence on early childhood children. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 2561-2566.

- Khantreejitranon,A (2018). Using a social story intervention to decrease inappropriate behavior of preschool children with autism. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 39,90-97.
- Lenhart,J., Lenhard, W., Vaahtoranta, E. & Suggate, S. (2020). More than words: Narrator engagement during storytelling increases children’s word learning, story comprehension, and on-task behavior. *Early Childhood Research Quarterly*, 51, 338-351.
- Nair, A. (2020). Positive and negative effects of cartoons on child behavior and development. From [http: www.parenting.firstcry.com](http://www.parenting.firstcry.com) (March,8,2020).
- Schramm, G. A. (2007). Impact on quality children's animation film. *Microbiol. Methods*, 64:266–274.
- Tripathi, P., Singh, A. & Singh, A. (2016). The effect of cartoon on children. *Asian J. Home Sci.*, 11 (2), 400-403, DOI: 10.15740/HAS/AJHS/11.2/400-403.
- Unnsteinsdottir, K. (2012). The influence of sandplay and imaginative storytelling on children's learning and emotional-behavioral development in an icelandic primary school. *The arts in psychotherapy*, 39(4), 328-332.
- Williamson, D.R. (2002). Effects of reading stories to teach ethics. *Journal of Personality and Social Psychology.* ., 70 , 41-56.